

Pradinio mokytojų rengimo samprata studentų ir dėstytojų akimis

Virginija Būdienė

Įžanga

Dešimtojo dešimtmečio pradžioje Lietuvos vidurinio mokymo sistemoje buvo pradėta diegti daugybė naujos ugdomosios medžiagos, mokymo metodų, mėginta taikyti vertinimo naujoves. Švietimo reforma padarė įtaką ir mokytojų rengimui, tačiau ne tokia didelę kaip kvalifikacijos kėlimui neatsitraukiant nuo darbo. Todėl pradedantieji mokytojai skundžiasi, kad karjeros pradžioje jiems labai trūksta bendravimo, psichologinių, praktinių žinių ir įgūdžių (ALF, 1996, 1999). Studentai vis labiau suinteresuoti asmeninių savybių, kurios leistų jiems pasinaudoti akademinėmis žiniomis ir būti aktyviems, ugdymu. Dabartiniame greitai kintančiame pasaulyje mokytojai profesionalai turi nuolat prisitaikyti ir mokytis, būti aktyviais grupių nariais ir visą gyvenimą besimokančiais žmonėmis. Šios asmeninės savybės dažnai yra vadinamos „universaliais įgūdžiais“, „bendraisiais gebėjimais“, reikiama kiekvienam, norinčiam sėkmingai konkuruoti šiuolaikinėje darbo rinkoje. Devintojo dešimtmečio viduryje išsivysčiusiose šalyse šių universaliųjų įgūdžių ugdymas tapo svarbiu aukštojo mokymo sistemos tikslu. Keletą šių įgūdžių tobulinimo modelių yra apibendrinęs Davidas Bradshaw (1992). Jungtinėje Karalystėje kiekvienai aukštojo mokslo įstaigai buvo skirta po milijoną svarų sterlingų penkerių metų laikotarpiui, kad jos iš esmės reformuotų mokymą ir pradėtų rengti iniciatyvesnius, lengviau prisitaikančius prie kintančių darbo rinkos reikalavimų studentus.

Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje irgi įvyko esminių pokyčių. Iki šiol daugiau dėmesio buvo skirta struktūrinėms, o ne kokybinėms studijų reformoms. Universaliųjų įgūdžių ugdymu rūpinamasi daug mažiau nei siauru dalykiniu rengimu. Tačiau imantis naujos veiklos (kaip ir bet kurio projekto) pirmiausia reikia atsakyti į klausimą, ar jaučiamas tokių įgūdžių poreikis. Iš šiame straipsnyje pateikiamų svarbiausių įgūdžių sąrašų matyti, kad ir studentai, ir jų dėstytojai pripažįsta, jog universalieji įgūdžiai labai svarbūs ateities mokytojui.

Prielaidos

Apie įgūdžius, kurių reikės ateities mokytojui, klausėme būsimųjų mokytojų - Vilniaus pedagoginio universiteto studentų - ir jų dėstytojų nuomonės. Vilniaus pedagoginis universitetas (VPU) - didžiausia ir seniausia mokytojų rengimo įstaiga Lietuvoje. Šios mokyklos absolventų pasirengimas dirbti šiuolaikinėje mokykloje turi tiesioginę įtaką mokyklos kaitai. Pastaruoju metu šalyje įgyvendinant aukštojo mokslo reformą, siekiama ne vien tik esminių struktūrinių pokyčių, bet taip pat pertvarkyti ir permąstyti mokytojų, dirbsiančių besikeičiančioje mokykloje bei visuomenėje, rengimo tikslus. Kuriamą mokytojų rengimo reformos koncepcija, kurioje, tikėtina, universaliųjų įgūdžių ugdymas taps siektinu pertvarkos tikslu.

Atviros Lietuvos fondo Švietimo studijų centras, įkurtas 1996 metais ALF ir mokytojų rengimo institucijų susitarimu, - tai tarpuniversitetinė organizacija, skatinanti bendradarbiavimą tarp akademinės ir mokyklų pedagogų bendruomenių įgyvendinant švietimo reformą. Centro iniciatyva organizuota renginių, skatinančių aukštųjų mokyklų dėstytojus aktyviau keisti akademinę studijų organizavimo metodus, aktyvinti studentus. Ne viename renginyje, skirtame universitetinės didaktikos kaitai, diskutuota apie būtinybę keisti formaliuosius paskaitinius metodus, studentams skirti daugiau savarankiško ir grupinio darbo užduočių, pertvarkyti

egzaminavimo tvarką (Universitetinė didaktika, 2000). Anketinė šių renginių dalyvių apklausa rodo, kad studentai norėtų studijose daugiau interaktyvumo, mokymosi bendradarbiaujant, t. y. universaliųjų įgūdžių ugdymo.

Rengiant šį straipsnį pasinaudota Švietimo studijų centro (ŠSC) sesijų ir seminarų, skirtų Vilniaus pedagoginio universiteto studentams bei dėstytojams, medžiaga.

Metodologija

Šio bandomojo tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kokia yra studentų ir universiteto dėstytojų samprata apie mokytojų rengimo tikslus, turint galvoje XXI amžiaus mokytojus. Buvo surengti du seminarai: studentų grupėje dalyvavo 51 pirmakursis, būsimasis istorijos mokytojas, o kitoje – 32 VPU dėstytojai, įskaitant rektorių, prorektorius, penkis fakultetų dekanus ir įvairių katedrų dėstytojus. Šiuose seminaruose dalyviai sudarė ugdytinių universaliųjų įgūdžių sąrašus.

Abiem grupėms buvo pateiktas klausimas: „Kokie įgūdžiai, žinios, būsimųjų mokytojų įgyjami universitete, jiems tebebus svarbūs ir po 10 metų?“

Seminaras buvo vedamas pasitelkiant įprastą darbo grupėje metodiką, kai grupės nariai surašo visas idėjas svarstomu klausimu (šiuo atveju – įgūdžių sąrašą) ir vėliau tas idėjas palygina, sugrupuoja bei susitaria dėl prioritetų. Studentų ir dėstytojų seminarai vyko visiškai atskirai, jie neturėjo galimybės susipažinti vieni su kitų sudarytais sąrašais. Šių seminarų tikslas buvo nustatyti, kaip studentai ir dėstytojai vertina mokytojų rengimo aukštosiose mokyklose tikslus ir mokymo bei mokymosi rezultatus. Norėta sužinoti, kokius svarbių mokytojams įgūdžių sąrašus sudarys studentai ir dėstytojai, atsakydami į jiems pateiktą klausimą, palyginti šiuos atsakymus. Buvo siekta maksimalaus visų grupės narių dalyvavimo. Svarbu buvo ir tai, kad seminarų vedėjas negalėjo būti kokiais nors ryšiais susijęs nei su studentais, nei su dėstytojais. Seminarai truko apie 1-1,5 valandos. Grupės buvo suskirstytos į pogrupius, kurių nariai turėjo išvardyti ir užrašyti savo siūlomus ugdytinus įgūdžius. Pogrupiuose sudarytos atsakymų schemos buvo aptariamose visoje grupėje, seminarų vedėjas padėjo išsiaiškinti neaiškumus ir nustatyti pogrupių nuomonių sutapimus bei skirtumus. Remdamosi pogrupių sąrašais, grupės susitarė dėl bendro prioritetinio būsimiems mokytojams reikiamų įgyti įgūdžių sąrašo.

Grupių sudaryti sąrašai

Atsakydami į klausimą „Kokie įgūdžiai, žinios, būsimųjų mokytojų įgyjami universitete, jiems tebebus svarbūs ir po 10 metų?“ studentai ir dėstytojai sudarė toliau pateikiamus vienas nuo kito nepriklausomus sąrašus.

Studentų sudarytas sąrašas, kuriame išvardyti svarbiausi įgūdžiai ir būtinausios žinios:

1. bendravimas ir bendradarbiavimas (dirbant su kitais);
2. informacinės technologijos ir naudojimas kompiuteriu;
3. užsienio kalbos;
4. mokymosi ir mokymo įgūdžiai;
5. dalykinės žinios ir gebėjimas tinkamai jomis pasinaudoti;
6. psichologijos žinios;
7. gebėjimas prisitaikyti.

Dėstytojai sudarė tokį svarbiausių įgūdžių ir būtinausių žinių sąrašą:

1. dalykinės žinios;
2. bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai;
3. savarankiškumas ir atsakomybė;

4. darbo tikslingumas ir vizijos susidarymas; 5. atvirumas naujovėms, noras kelti kvalifikaciją;
6. troškimas dalytis patirtimi su kitais;
7. darbo grupėje įgūdžiai;
8. atvirumas pokyčiams;
9. praktiniai darbo įgūdžiai, patirtis;
10. tolerancija.

Svarstymai

Nors iš anksto nebuvo tartasi dėl terminų, apibūdinančių šiuos įgūdžius, nesunku pastebėti, kad abu sąrašai turi daug bendra. Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai, dalykinės žinios ir atvirumas pokyčiams, gebėjimas prisitaikyti – kaip svarbiausi punktai nurodomi abiejuose sąrašuose. Abiejuose sąrašuose įrašyta „bendravimas ir bendradarbiavimas“: studentų – kaip svarbiausias, o dėstytojų antras pagal svarbą punktas. Dėstytojams dalykinės žinios – svarbiausias punktas (pirma vieta sąrašė), studentams tai yra gana svarbu (penkta vieta sąrašė), bet studentai taip pat nurodo, kad reikia ir mokėti jomis pasinaudoti. Atvirumas pokyčiams, naujovėms, gebėjimas prisitaikyti – tai pakankamai svarbūs abiejų sąrašų punktai. Išskyrus žinias, kiti įgūdžiai priskirtini prie universaliųjų įgūdžių.

Nors čia paminėti įgūdžiai nebuvo sugrupuoti pagal temas, kurios išryškėja grupių sudarytuose sąrašuose, visi šie pagrindiniai įgūdžiai yra beveik tokie pat kaip ir Davido Bradshaw (1992) apibendrintuose modeliuose.

Į reikalavimus, keliamus specialistų kvalifikacijai bei studijų kokybei išsivysčiusiose šalyse, yra įtraukti ir universalieji įgūdžiai. Palyginę matome, kad VPU studentų sudarytas sąrašas beveik nesiskiria nuo Jungtinės Karalystės kvalifikacijos ir mokymo programų tarybos (*Qualifications and Curriculum Authority, QCA*) sudaryto pagrindinių įgūdžių, reikalingų sėkmingai profesinei veiklai, sąrašo (Oates, 1992):

1. *Bendravimas* (Nr. 1 mūsų studentų sąrašė).
2. *Informacinės technologijos* (Nr. 2 mūsų studentų sąrašė).
3. /.../
4. *Asmeniniai įgūdžiai: darbas su kitais* (Nr. 1 mūsų studentų sąrašė).
5. *Asmeniniai įgūdžiai: mokymosi ir įgūdžių gerinimas* (Nr. 4 mūsų studentų sąrašė).
6. *Problemų sprendimas* (Planuojamas įtraukti į QCA sąrašą, nėra mūsų studentų sąrašė).

Iš šio bandomojo tyrimo rezultatų nesunku pastebėti, kad VPU studentų ir jų dėstytojų nuomonės dėl to, kokius pagrindinius įgūdžius turėtų įgyti bei tobulinti mokytojai, beveik nesiskiria, tačiau kyla toks klausimas: ar šie universalieji įgūdžiai iš tiesų ugdomi aukštosiose mokyklose, ypač rengiant mokytojus? Kaip būtų galima tobulinti šių įgūdžių ugdymą aukštosiose mokyklose dedant konkrečias pastangas arba pasitelkiant specifinius mokymo bei mokymosi metodus? Iš įvairių ŠSC renginių dalyvių anketų matyti, kad šiuo metu aukštosiose mokyklose neskiriama deramo dėmesio universitetinei didaktikai tobulinti. Tuo tarpu daugelyje užsienio universitetų įsteigti dėstytojų tobulinimo centrai, sukurti universitetų interneto puslapiai, skirti dėstytojų kokybei gerinti, susibūrė dėstytojų klubai ir asociacijos. Lietuvoje iš būsimojo, pradedančiojo dėstytojo, be dalyko žinių, nereikalaujama jokio specialaus pedagoginio, andragoginio, didaktinio pasirengimo. Reta, kad į doktorantūros programą būtų įtrauktas universitetinės didaktikos kursas. Į studentų apklausų apie dėstytojų kokybę duomenis retai atsižvelgiama atestuojant aukštųjų mokyklų dėstytojus. Ypač tai būtų aktualu mokytojus rengiančiose aukštosiose mokyklose. Daugelio tyrimų duomenys rodo, kad mokytojų pedagoginės nuostatos ir taikomi metodai yra „paveldėti“ (pagal pavyzdį) iš juos mokiusių mokytojų bei dėstytojų. Taigi tai, kaip organizuojamos

studijos, kokia universitetinė didaktika taikoma rengiant mokytojus, turės tiesioginę įtaką būsimojo mokytojo veiklai.

Kaip minėjome, anketinė Švietimo studijų centro renginių dalyvių apklausa rodo, kad studentai norėtų studijose daugiau interaktyvumo, mokymosi bendradarbiaujant. Tuos mokymo metodus, kurių būsimoji mokytojas turėtų išmokyti aukštojoje mokykloje, studentų nuomone, praktiškai turėtų taikyti ir aukštųjų mokyklų dėstytojai. Aktyvinamųjų mokymo ir mokymosi metodų naudojimas bet kurio lygmens mokymo praktikoje esmingai prisidėtų prie universaliųjų įgūdžių ugdymo. Į naujuosius mokytojų rengimo kvalifikacijos reikalavimus ir mokytojų rengimo standartą būtų prasminga įtraukti ir universaliųjų įgūdžių ugdymo reikalavimus.

Literatūra

Bradshaw, D. (1992) *Classifications and Models of Transferable Skills*, in: H. Eggins (Ed.) *Arts Graduates: Their Skills and Their Employment* (London, Falmer Press).

Oates, T. (1992) *Report 16 Developing and Piloting the NCVQ Core Skill Units. An Outline of Method and a Summary of Findings* (London, NCVQ).

ALF mokytojų požiūrių sociologinio tyrimo ataskaita. - V.: ŠSC, 1996, 1999.

Universitetinė didaktika, *Švietimo studijos*, 5 sąsiuvinis. - V.: Garnelis, 2000.

Publikuojamas tyrimas atliktas remiantis Švietimo studijų centro, 1996-2000 m. veikusio kaip projekto „Švietimas Lietuvos ateičiai“ dalis, duomenimis.

Virginija Būdienė - Atviros Lietuvos fondo Mokslo ir studijų programų direktorė.
